

СТАНОВИЩЕ

От Сия Колковска, д-р, професор в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ за дисертационен труд за придобиване на образователната и научната степен „доктор“

Автор на дисертационния труд: Жанета Златева, асистент в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“

Тема на дисертационния труд: Динамика на дублетността в глаголната система на съвременния български книжовен език

Дисертационният труд на ас. Жанета Златева е посветен на основните особености на дублетността при глаголната лексика в българския книжовен език. Разгледаният проблем е актуален както в теоретичен план поради недостатъчната му проученост, така и в научно-приложен план с оглед на кодификаторската дейност.

Трудът включва уводна част, три глави, изводи, приноси, библиография и приложение, в което се представени установените дублетни форми за всяка една от разгледаните прояви на дублетността. Ж. Златева има четири публикации по темата на дисертацията.

Дисертантката изяснява особеностите на дублетността с оглед на процесите на езикова промяна и от гледна точка на теорията на книжовните езици. В Първа глава много обстойно разглежда схващанията за езиковата промяна в различни езиковедски школи и направления, а във Втора глава синтезирано изяснява основните понятия, свързани с теорията на книжовните езици: норма; книжовна норма и езикова норма и др.

В тези теоретични рамки Ж. Златева определя същността на явлението дублетност, което приема за тип езикова промяна в рамките на книжовния език. Мотивира схващането си, че дублетността отразява реално съществуващо явление в езиковата норма, което е необходимо да бъде отразено и в книжовната норма. Изясняването на същността на дублетността представлява важен теоретичен принос на труда. Трябва да се отбележи и прецизното разграничаване на това явление от вариантността, която също е тип езикова промяна. Разграничаването на двете явления е наложително с оглед на различните схващания за границите между тях. Ж. Златева следва схващането, че за разлика от вариантността дублетността се проявява само при форми и лексеми, които са допуснати от книжовната норма.

Ж. Златева много детайлно разглежда проявите на три типа дублетност при глаголната лексика, фонетична, словообразователна и формообразователна. Анализира проявите на фонетична дублетност при формите за минало свършено време и минало свършено деятелно причастие, имперфектните форми на глаголи с основи на -ж, -ч, -ш и на гласна, форми на глаголи с променливо я и др. Проследява словообразователната

дублетност при глаголи, образувани със суфикси -овам и -увам; -ирам, -иrowам и -увам; -увам и -вам. Установява формообразователна дублетност при глаголи, които образуват форми по първо и второ спрежение, а също при вторични глаголи от несвършен вид, образувани с различни суфикси. Във връзка с причисляването на тези вторични глаголи от несвършен вид към формообразователните дублети възниква въпросът дали не е по-основателно те да бъдат отнесени към словообразователните дублети, тъй като представляват отделни лексеми. Този въпрос обаче не е съществен и не омаловажава качествата на труда.

С приносен характер е схващането на Ж. Златева, че дублетността представлява инструмент на кодификацията, чрез който се отразява езиковата промяна в рамките на книжовния език. Това схващане последователно е приложено при анализа на глаголните дублети. Дисертантката избира сполучлив подход, който ѝ дава възможност да проследи проявите на дублетността и тяхната кодификация в различни правописни речници именно с оглед на развойните процеси при отделните дублети. Ж. Златева анализира глаголните дублетни форми в три типа източници: в трите академични правописни речника на българския език (*Правописен речник на съвременния български книжовен език*, 1983 г., *Нов правописен речник*, 2012 г., *Официален правописен речник. Глаголи*, 2016 г.), в шест граматика, излезли в периода между 1938 и 1944 г., а също така и в авторски правописни речници, публикувани в периода 1945 – 1983 г. Подходът да се разглежда отразяването на глаголните дублетни форми в различни по тип източници, които обхващат широк отрязък от време, дава възможност на Ж. Златева да проследи предисторията и динамиката при отделните форми, а също така и динамиката във формирането на кодификаторските решения.

Дисертантката разглежда подробно схващанията в различни речници и граматика по отношение на нормативния статут на отделните дублетни форми, а също така и взетите кодификационни решения. Представя мотивите за следване на съответно становище по отношение на тези форми. Така например дублетността при имперфектните форми на глаголи с основи на -ж, -ч, -ш и на гласна е разгледана в контекста на правописната реформа от 1945 г. Посочени са аргументите за оформяне на тези глаголни форми като дублетни. Проследена е еволюцията в кодификаторските решения по отношение на тях, като се представят мотивите за последвалото отпадане на дублетите с *e* и кодифицирането на формите с *a/я* като единствено правилни.

Ценно качество на труда е това, че промяната в кодификационните решения при дублетните форми е представена с оглед на развойните процеси при тях и на тази основа е оценена тяхната обосновааност. Така например еволюцията в схващанията за дублетността при глаголите на -увам и -вам е аргументирана от процесите на постепенно отпадане на гласна -у от суфикса -увам в устната практика.

При задълбочения си и обстоен преглед на кодификацията на дублетността в различни правописни речници Ж. Златева достига до важни наблюдения и изводи. Тя

установява три процеса в динамиката на това явление – ликвидиране или отпадане (напр. при минали несвършени глаголни форми на *жс, ч, ш* и на гласна), ограничаване (напр. при вторичните глаголи от несвършен вид) и запазване. Дисертантката достига до интересния извод, че дублетността при глаголната лексика има по-системен характер в сравнение с проявите на това явление при други части на речта, като посочва и някои аргументи за това схващане. Би било полезно това схващане да бъде обосновано по-подробно.

Подробният анализ на кодификаторската практика при глаголните дублети потвърждава убедително схващането, че дублетността е инструмент на кодификацията, който осигурява нейната перспективност и дава възможност за поддържане на гъвкава стабилност на книжовната норма. Ж. Златева убедително аргументира тази роля на дублетността и нейните изводи дават теоретична основа за правилен подход към отразяването на това явление в кодификаторската дейност и за вземането на обосновани кодификаторски решения.

Авторефератът отразява точно съдържанието и научните приноси на дисертационния труд.

Ценните изводи и наблюдения на дисертантката върху особеностите на дублетността при глаголната лексика и върху нейната значимост като инструмент на кодификацията обуславят сериозните научни качества на дисертацията. Това ми дава основание с пълна убеденост да предложа на уважаемия Научен съвет при Института за български език да присъди образователната и научна степен „доктор“ на ас. Жанета Златева.

14.02.2020 г.

Изготвил становището:

проф. С. Колковска